

ZOMER AAN DE ANDERE KANT VAN DE AARDBOL?

Henrik de Nie

(Verschenen in Vogels no 1, jan/feb 2001)

Het is nu hartje winter. Heel voorzichtig gaan de dagen lengen, maar het blijft nog zeker twee maanden winter. Dan is het grappig om te bedenken dat het precies aan de andere kant van de aardbol hoogzomer is, en dat de vogels daar volop bezig zijn met hun kroost. We denken dan aan Zuid-Afrika waar de mensen kerstfeest vieren in hun zwembroek op het strand. Zuid-Afrika ligt echter even ver van de evenaar als Noord-Marokko. Als we naar plaatsen gaan die even ver van de evenaar liggen als Nederland, dus als we een lijn dwars door het middelpunt van de aarde trekken, dan komen we terecht in de Stille Oceaan. Niet het gedeelte van de koraaleilandjes met kokospalmen., zeker niet. Daar waar de denkbeeldige lijn uit het water komt, razen zomer en winter stormen. Hier liggen zeer verspreid groene eilanden, gegeseld door hagel en wind zoals bij ons in november of maart. Toch zijn de dagen er nu even lang als bij ons in juli en staat de zon er even hoog als hier in de zomer. We zijn immers nog een stuk verwijderd van de Zuidpool. Er is hier geen landijs, wel gletsjers op heuveltoppen en vooral heel veel overdadig groen: grassen in reusachtige pollen ("tussocks"), algen, mossen, korstmossen en varens. Hier liggen eilandengroepen als de Antipoden, waarvan het grootste eiland kleiner is dan Schiermonnikoog.

De Antipoden liggen 800 km ten zuiden van Nieuw-Zeeland, op de wereldbol precies tegenover de noordpunt van het Normandisch schiereiland, dus in Frankrijk. Hier echter geen zachte kaas, hier is het rijk van de zeevogels. Er broeden Macaronipinguïns en Grote Kuifpinguïns en een keur aan soorten stormvogels waaronder de Reuzenalbatros. Deze vogel is de grootste van de 14 soorten albatrossen, een majestueus dier met een vleugelspanwijdte van meer dan drie meter, langer dan welke roofvogel ook Koude zeestromingen van de Zuidpool en het warme oceaانwater ontmoeten hier elkaar. Op deze breedte liggen eilanden als Macquarie Island, Îles Crozet en Kerguelen, Île Amsterdam, Zuid Georgië en de Falklands.

PINGUÏNS

"De meeste zeevogelsoorten beginnen met broeden in september oktober" vertelt Albert Beintema, ornitholoog bij Alterra (het vroegere Rijksinstituut voor Bos- en Natuuronderzoek), lid van de ledenraad van Vogelbescherming en een van de weinige Nederlandse vogelkundigen die onderzoek deed aan pinguïns. "In november-december worden de eerste kuikens geboren en als je daar in maart komt, zijn de meeste soorten weer weg, de zee op". Pinguïns leven 75% van hun leven in volle zee. Iemand die denkt dat alle pinguïns thuishoren op het ijs van de Zuidpool, maakt een lelijke vergissing. In zijn boek *In de voetsporen van Shackleton* schrijft [Beintema](#) dat van de 17 soorten pinguïns, er maar twee echt op de Zuidpool broeden. De grootste, bekendste hiervan is de

Keizerpinguïn. De meeste andere pinguïnsoorten broeden ongeveer op dezelfde breedte als Nederland (10 soorten) en vijf soorten komen nog dichterbij de evenaar voor. De Galaposgospinguïn broedt praktisch onder de evenaar en de Zwartvoetpinguïn van Zuid-Afrika bereikt de kust van tropisch Angola. Beintema maakt korte metten met het beeld van de pinguïn als een beleefd heertje in smoking. "Gore, stinkende, verfomfaaide, met drek besmeurde stumpers zijn het. Niks liefs, of aandoenlijks, ze staan stijf van de adrenaline. Het lijkt of ze doorlopend schelden en vloeken tegen elkaar. Ga opzij, ik moet als de sodemieter naar de Spar want de Brinta voor mijn kinderen is op". Zo zag Albert Beintema de Ezelspinguïns waar hij onderzoek aan deed. Pinguïns leven van kreeftachtigen (krill), vis en inktvis die overvloedig voorkomen in de koude, voedselrijke golfstromingen van de zuidelijke oceanen. De Galaposgospinguïn broedt weliswaar in de Tropen, maar wel in een koude golfstroom die langs de westkust van Zuid-Amerika naar de evenaar stroomt, terwijl de tropische Zwartvoetpinguïn in een vergelijkbare stroming langs zuidelijk Afrika voorkomt.

BROEDCYCLUS

Beintema onderzocht in de zuidelijke zomer van 1988/89 de warmteregulatie van zeevogels op Elephant Island (61° ZB). Vogels hebben een hogere lichaamstemperatuur dan mensen, veel van hun energie is nodig om op deze koude winderige eilanden op temperatuur te blijven. De kuikens van de grootste vogelsoorten uit deze regio, de Reuzenalbatros, de Koningsalbatros en de Keizerpinguïn, worden niet binnen één jaar zelfstandig. De broedcyclus van balts en eileg tot uitvliegen van de jongen duurt dan meer dan 12 maanden. Na 13 tot 15 maanden nemen de ouders de rest van het tweede jaar vrij, terwijl de ouders die pech met hun broedsel hebben, gewoon een jaar later opnieuw beginnen. Als jaren achter elkaar een bepaald percentage ouders na een mislukking opnieuw in het volgende jaar begint, dan krijg je op dan duur twee even grote groepen die aan het broeden zijn. De kuikens van Reuzenalbatros behoren tot de eenzaamste kinderen van deze aarde, maanden achtereen zitten zij alleen op het nest, terwijl de ouders op zoek zijn naar voedsel. Met zenders uitgeruste albatrossen met jong van het eiland Crozet (46° ZB) zijn via satellieten gevolgd. Het bleek dat zij 6000 km richting West Australië vlogen, vervolgens 4000 km naar het pakijs van de Zuidpool en toen weer terug. Ze zoeken bewust depressies op, ze willen wind. De jonge Keizerpinguïns staan gedurende de Zuidpoolnacht in crèches dicht opeenvoerend in sneeuwstormen bij temperaturen van min vijftig graden Celsius, zonder voedsel, te wachten op de zomer. Koningspinguïns, die erg lijken op de Keizerpinguïn, hebben ook een broedcyclus die meer dan een jaar duurt. Zoals de meeste soorten pinguïns broeden zij op "onze" breedte, dus in een wat milder klimaat. Daar blijft de zee het hele jaar bereikbaar en er is geen poolnacht. Zij staan dus niet in de duistere diepvries, zoals de "keizers", maar gewoon in hagelstormen zoals bij ons rond kerstmis. "Koningspinguïns kunnen op elke tijd van het jaar met broeden beginnen. Je vindt in de Koningspinguïnkolonies in Zuid-Georgië diverse stadia door elkaar, grote kuikens, van die koddige bruine donsjongen die even groot zijn als hun ouders, kleine kuikens en eieren", vertelt Beintema.

ECOTOERISME

Steeds meer mensen kunnen reisjes maken waarvoor bedragen van vijf cijfers nodig zijn. Toerisme naar de Zuidpool en de eilanden rondom, is booming business. Zelfs *Lonely Planet*, een uitgeverij die begonnen is met reisboeken voor rugzaktoeristen die probeerden niet meer dan twee dollar per dag uit te geven, heeft nu ook een reisgids voor Antarctica.

Deze belangstelling is geen wonder. Hoewel het daar meestal rotweer is valt er veel te beleven. De momenten van windstilte zijn adembenemend mooi. De lucht is zuiver, het licht is helder, besneeuwde bergtoppen spiegelen zich in kalme baaien en overal hoor en zie je vogels. Een pinguïnkolonie is een oord van dagelijks terugkerende natuurdrama's. Roofmeeuwen (Grote Jagers) en stormvogels vliegen voortdurend over pinguïnkolonies op zoek naar verweesde, door soortgenoten nijdig verjaagde, kuikens. Er lopen quasi onschuldige Zuidpoolkippen rond, die stiekem onbewaakte eieren aanpikken en leegsabbelen. En dan zijn er de zeeleeuwen en orka's uit de natuurfilms die hier in het echt rondzwemmen en zo nu en dan een pinguïn aan stukken scheuren. Ik vraag aan Beintema of deze spectaculaire drama's uit de natuurfilms echt dagelijkse kost zijn voor de reizigers. "Zelfs bij korte bezoeken zie je reuzenstormvogels die jongen te pakken nemen" vertelt hij. Sommige zuidpoolonderzoekers zien het ecotoerisme knarsetandend aan. Volgens Beintema niet terecht. "Onze groep en andere groepen met toeristen die ik in 1998 en 2000 zag, gedroegen zich keurig. Vogels trekken zich niks van je aan. Soms zie je vlak voor je neus baltsende albatrossen. Die hebben het zo druk met elkaar dat ze jou niet eens zien staan; ze dwingen je gewoon om een stapje achteruit te doen". Over zijn eigen collega ornithologen is hij kritischer: "Onderzoekers zijn erger, denk ik. Een middagje kuikens wegen veroorzaakt veel stress". Hij vermoedt dat de stressreacties in wetenschappelijk onderzochte pinguïnkolonies heftiger zijn dan in door toeristen beloerde kolonies. Misschien denken de pinguïns wel zoiets als "O help, daar heb je ze weer die mafkezen met hun thermometers en weegschalen".

BESCHERMING EN BEHOUD

Een paar honderd jaar lang was dit deel van de aarde het toneel van slachtpartijen. Pinguïns, pelsrobben en walvissen werden zwaar bejaagd. In 1867 werden alleen al op de Falklandeilanden een half miljoen pinguïns gedood en tot olie verwerkt. Er waren walvisverwerkende fabrieken. Deze gebouwen staan nu weg te roesten op eilanden als Kerguelen en Zuid Georgië. Eind jaren zestig van de vorige eeuw kwam een einde aan de grootschalige walvisvangst. Nederland hield er in 1964 mee op. De belangstelling voor pelsdierjacht in deze regio is verminderd. "De jacht op walvissen en robben heeft gigantische impact gehad op de stand van de pinguïns. Mogelijk zijn de pinguïnkolonies in die tijd uitgebreid, omdat er voor de pinguïns meer krill beschikbaar kwam", zegt Beintema. "Nu rijst het aantal pelsrobben de pan uit, de stranden liggen er vol mee. Deze robben nemen de plek in waar vroeger pinguïns broedden. Mensen die vinden dat de alleen pinguïns daar horen, zien deze strijd om ruimte met lede ogen aan". Jacht is geen probleem meer. Landen als Nieuw-Zeeland, Australië, Frankrijk en Engeland beheren de meeste eilanden zorgvuldig als natuureservaat. Voor het gebied zuidelijker dan de

zestigste zuiderbreedtegraad geldt het Zuidpoolverdrag, dat bescherming van flora en fauna garandeert. Klimaatverandering wordt een probleem. De aarde is bijna overal warmer. De hoeveelheid zeeijs westelijk van het langwerpige schiereiland van het zuidpoolcontinent neemt af. De laatste jaren van de vorige eeuw werd duidelijk dat de algen die groeien onder het drijvende zeeijs van groot belang zijn voor het hele ecosysteem van de Zuidpool. De Adéliepinguïn, die dicht bij de pool leeft, gaat wat achteruit in aantal. Daarentegen nemen soorten toe die anders noordelijker zitten, zoals de Keelbandpinguïn. Overigens warmt de Zuidpool als geheel niet op, de laatste 20 jaar bleef de oppervlaktetemperatuur daar praktisch constant, of daalde eerder een beetje.

VISSERIJ

Er zijn in totaal 30,7 miljoen paren pinguïns. Geen enkele soort pinguïn is op korte termijn bedreigd in zijn bestaan. Toch stonden er in 2000 op de Rode Lijst van BirdLife international vijf soorten als kwetsbaar. Deze lijst is inmiddels herzien. Op de Rode Lijst van het [UNEP World Conservation Monitoring Centre](#) van 8/1/2001 staan nu drie soorten als bedreigd en zes soorten als kwetsbaar. De grootste bedreigingen zijn: aantasting van de broedplaatsen door habitatvernietiging en predatie door katten en hermelijnen. Verder de plotselinge veranderingen in zeestromingen (el niño) en olieverontreiniging. Dit laatste bleek vooral in de zomer van 2000 voor de kust van Zuid-Afrika. Ook vallen er slachtoffers onder pinguïns door intensieve zeevisserij. Zeevisserij op de Chileense zeebaars ('toothfish') en tonijn maakt veel slachtoffers onder andere zeevogelsoorten. Zeevogels zijn gewend geraakt om achter vissersschepen te duiken op dode vis die overboord gegooid wordt. Bij de visserij op zeebaars en tonijn worden kilometers lange lijnen uitgevierd met haakjes waaraan aas zit. Daarop duiken albatrossen, stormvogels en jan-van-genten, waarbij ze jammerlijk verdrinken als ze aangehaakt raken. Greenpeace schat dat jaarlijks 60.000 zeevogels zo de dood vinden in de zuidelijke oceanen. Van de 14 soorten albatrossen wordt er door deze visserij één soort in zijn bestaan bedreigd: de Reuzenalbatros. De Reuzenalbatros van Île Amsterdam, nu beschouwd als aparte soort, is zelfs ernstig bedreigd; er zijn nog maar enkele broedparen. Van de overige 12 soorten staat de helft op de Rode Lijst als kwetsbaar of gevoelig. Gelukkig zijn er beperkende maatregelen voor de zeevisserij afgesproken die fatsoenlijke landen in acht nemen. Volgens Greenpeace echter blijft de toestand ernstig door illegale visserijactiviteiten. Albert Beintema bevestigt dit na e-mailcontact met James Glass. James is de Chief Islander van Tristan da Cunha. Dit is de hoogste gezagsdrager die van het eiland afkomstig is; hij is belast met de handhaving van de visserijregels om sterfte onder zeevogels te voorkomen in het zuidelijk deel van de Atlantische Oceaan. Glass maakt zich grote zorgen over gebrek aan toezicht door de marine op illegale visserij en uitte hierover zijn zorg in het Britse dagblad de Guardian.

Tabel . Er zijn 17 soorten pinguïns. Drie soorten zijn bedreigd (BE), zes soorten

staan als kwetsbaar (KW) op de Rode Lijst van BirdLife international, twee soorten zijn gevoelig (GV) en vier soorten zijn stabiel.

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Broedparen	Status
Tussen evenaar en 40°ZB:			
Galápagospinguïn	<i>Spheniscus mendiculus</i>	3.000	BE
Humboldtpinguïn	<i>Spheniscus humboldti</i>	5.000	KW
Zwartvoetpinguïn	<i>Spheniscus demersus</i>	180.000	KW
Dwergpinguïn	<i>Eudyptula minor</i>	1.000.000	tnb
Nieuw-Zeelandse Kuifpinguïn	<i>Eudyptes pachyrhynchus</i>	1.500	KW
Tussen 40 en 60°ZB:			
Gluur- of witoogpinguïn	<i>Megadyptes antipodes</i>	1.600	BE
Magelhaenpinguïn	<i>Spheniscus magellanicus</i>	1.200.000	GV
Snares Kuifpinguïn	<i>Eudyptes robustus</i>	23.250	KW
Rotspinguïn	<i>Eudyptes chrysocome</i>	3.700.000	KW
Grote kuifpinguïn	<i>Eudyptes sclateri</i>	165.000	BE
Koningspinguïn	<i>Aptenodytes patagonicus</i>	1.250.000	stabiel
Ezelspinguïn	<i>Pygoscelis papua</i>	320.000	GV
Macaronipinguïn	<i>Eudyptes chrysolophus</i>	11.800.000	KW
Macquariepinguïn	<i>Eudyptes schlegeli</i>	850.000	KW
Keel- of stormbandpinguïn	<i>Pygoscelis antarctica</i>	7.500.000	stabiel
Op de Zuidpool:			
Adéliepinguïn	<i>Pygoscelis adeliae</i>	2.500.000	stabiel
Keizerpinguïn	<i>Aptenodytes forsteri</i>	200.000	stabiel

Hier zijn een paar (niet alle) websites waarop ik informatie haalde voor dit artikel:

- Algemene site over pinguïnsoorten.
- [Pinguïns van Nieuw Zeeland](#)
- [Greenpeace over pinguïns en opwarming Zuidpool](#)
- Greenpeace [Over longline visserij](#)
- De Rode lijst van bedreigde en kwetsbare pinguïnsoorten door te zoeken op familienaam "Spheniscidae" in de diersoortendatabase op de website van het [UNEP World Conservation Monitoring Centre](#).
- [A.J. Beintema](#), 1995. *In de voetsporen van Shackleton*. Atlas, Amsterdam. ISBN 90 254 12637.

